

Lagutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om brotts-offeravgift

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av lagen om brottsofferavgift (RP 220/2024 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Mervi Sarimo, justitieministeriet
- tingsdomare Antti Vuorenmaa, Östra Nylands tingsrätt
- specialiståklagare Antti Sundberg, Åklagarmyndigheten
- polisinspektör Pekka Heikkinen, Polisstyrelsen
- utvecklingsdirektör Jaana Koivukangas, Brottsofferjouren
- advokat Tiina Haapa-aho, Finlands Advokater
- professor Kimmo Nuotio.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- inrikesministeriet
- finansministeriet
- social- och hälsovårdsministeriet
- Rättsregistercentralen
- Domstolsverket
- Utsökningsverket
- Institutet för hälsa och välfärd (THL).

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås det att lagen om brottsofferavgift ändras. Enligt förslaget höjs beloppet på brottsofferavgiften med 50 procent. Vidare utvidgas den bestämmelse som säkerställer proportionerliga avgifter till att omfatta juridiska personer. Det föreslås att bestämmelsen om ändrings-sökande utvidgas så att den uppfyller grundlagens krav.

Betänkande LaUB 3/2025 rd

Syftet med höjningen av brottsofferavgifterna är att trygga tillgången till behövliga stödtjänster för brottsoffer och att främja en rättvis fördelning av skador och kostnader till följd av brott. Samtidigt tillgodoses behovet att höja brottsofferavgifterna till följd av det förändrade penningvärdet. Utgångspunkten för förslaget är att regeringsprogrammet för regeringen Orpo innehåller en föresats om att möjligheten att höja brottsofferavgifterna ska utredas. I regeringsprogrammet ingår en föresats att utarbeta ett brottsofferpolitiskt program, där ett av målen är att trygga finansieringen av stödtjänster för offren.

Den föreslagna lagen avses träda i kraft den 1 januari 2026.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringen föreslår ändringar i lagen om brottsofferavgift (669/2015). Brottsofferavgiften infördes den 1 december 2016, då lagen trädde i kraft. Det var fråga om en kriminalpolitiskt betydelsefull reform genom vilken de som begått brott blev delaktiga i finansieringen av stödtjänsterna (se RP 293/2014 rd — LaUB 32/2014 rd).

Den gällande lagen om brottsofferavgift saknar bestämmelser om en mekanism för att justera beloppet på brottsofferavgiften. En höjning av avgifterna kan således genomföras endast genom att ändra 3 §, som gäller avgiftsbeloppet.

Den aktuella propositionen går framför allt ut på att höja avgiftsbeloppen (3 §). Enligt propositionen ska de höjas med 50 procent. En person som gjort sig skyldig till ett brott som kan leda till fängelsestraff ska få sin avgift höjd från 40 till 60 euro och från 80 till 120 euro. För en juridisk person som döms till samfundsbot ska brottsofferavgiften höjas från 800 till 1 200 euro.

Bestämmelsen om att säkerställa att avgiften är proportionerlig utvidgas till att utöver fysiska personer även gälla juridiska personer (4 §). Brottsofferavgift får enligt bestämmelsen inte påföras, om beloppet skulle bli större än det samfundsbötesbelopp som den juridiska personen döms till.

Bestämmelsen om ändringssökande utvidgas så att den uppfyller grundlagens krav (5 §). Enligt den föreslagna bestämmelsen får ändring i betalningsskyldigheten enligt lagen om brottsofferavgift sökas också separat och inte bara i samband med huvudsaken.

Som det står i propositionsmotiven (RP, s. 10) är syftet med höjningen av brottsofferavgifterna att trygga tillgången till behövliga stödtjänster för brottsoffer och att främja en rättvis fördelning av skador och kostnader till följd av brott. Gärningsmannens får större ansvar för finansieringen av stödtjänsterna. Samtidigt tillgodoses det behov av att höja brottsofferavgifterna som följer av det förändrade penningvärdet. Propositionen stöder dessutom förberedelserna för att under de närmaste åren genomföra de nya EU-förpliktelser som påverkar den minimistandard som krävs för stödtjänster samt finansieringsbehoven för dessa tjänster.

Betänkande LaUB 3/2025 rd

Lagutskottet anser att propositionens syften är motiverade och lämpliga. De föreslagna höjningarna är påtagliga. Utifrån den internationella jämförelsen i propositionen (RP, s. 15—16) och annan uppgifter till utskottet anser utskottet att brottsofferavgifterna också efter de föreslagna höjningarna är skäliga. Sammantaget anser utskottet att propositionen behövs och fyller sitt syfte. Utskottet tillstyrker lagförslaget, men med följande anmärkningar.

Att säkerställa brottsoffertjänsterna

I 1 § i lagen om brottsofferavgift fastställs lagens syfte och avgränsas ändamålet för intäkterna från avgiften: syftet med lagen är att utöka den statsfinansiering som anvisas för stödtjänster för brottsoffer med ett belopp som motsvarar intäkterna från brottsofferavgifterna. I propositionen föreslås inga ändringar i 1 §.

Kanaliseringen av brottsofferavgifterna till finansiering av stödtjänster för brottsoffer har genomförts från justitieministeriets huvudtitel, moment 25.01.50 (Understöd), i statsbudgeten. Från detta anslag beviljas understöd till de sammanslutningar som tillhandahåller stödtjänster för brottsoffer. Brottsofferjouren (RIKU) är en central stödtjänst för brottsoffer som finansieras permanent med anslag under moment 25.01.50 (RP, s. 5). En annan stödtjänst som finansieras permanent från moment 25.01.50 är Nollinjen, hjälptelefonen som är bemannad dygnet runt för bekämpning av våld mot kvinnor och våld i nära relationer enligt Istanbulkonventionen (RP, s. 6).

Sammanlagt innebär höjningen av brottsofferavgifterna en ökning med uppskattningsvis 1,9 miljoner euro jämfört med de nuvarande årliga intäkterna på cirka fyra miljoner euro, beräknas det i propositionen (RP, s. 11). Ett belopp som motsvarar dessa intäkter ska användas för att öka anslaget för statsunderstöd till stödtjänster för brottsoffer under moment 25.01.50 i statsbudgeten.

Lagutskottet anser att det är ytterst viktigt att tillgodose tjänsterna för brottsoffer. Lagutskottet har nyligen pekat på vikten av att bland annat stärka tjänsterna för brottsoffer. Utskottet behandlade då en proposition med förslag till lag om ändring av lagen om medling vid brott och i vissa tvister. Ändringen innebar att medling vid familjevåld och våld i nära relationer huvudsakligen slopades (LaUB 10/2024 rd — RP 130/2024 rd). På förslag av lagutskottet godkände riksdagen två uttalanden där den bland annat förutsätter att regeringen stärker och utvecklar stödet och tjänsterna för föräldrar och familjer samt personer som misstänks för eller är offer för våld i nära relationer samt hänvisandet till dessa tjänster och att regeringen ser till att stödet och tjänsterna för förebyggande och lösning av våld i nära relationer har tillräcklig finansiering. Vidare förutsatte riksdagen i uttalandena att regeringen följer hur förbudet mot medling vid våld i nära relationer tillämpas och fungerar samt vilka konsekvenser det har samt att regeringen lämnar en utredning om saken till lagutskottet före utgången av 2028. Regeringen ska bland annat följa vilka konsekvenser förbudet mot medling vid våld i nära relationer har för offrens ställning och vilka erfarenheter offren har av lagändringen samt hur de tjänster som står till buds för dem som är misstänkta eller offer för våldsbrott i nära relationer räcker till, om dessa tjänster är tillgängliga på lika villkor, om resurserna för tjänsterna räcker till och hur hänvisandet till tjänsterna genomförs i praktiken (se RSv 153/2024 rd).

På det sätt som framgår av den aktuella propositionen gäller höjningarna av brottsofferavgifterna de avgifter som påförts för brott som begåtts efter det att lagändringen trädde i kraft, så de utöka-

Betänkande LaUB 3/2025 rd

de intäkterna kommer att börja inflyta så småningom. Utifrån erfarenheterna från införandet av brottsofferavgiften kan man enligt propositionen bedöma att intäkterna kommer att uppnå den förväntade nivån inom 3—4 år, även om beräkningen är förenad med osäkerhetsfaktorer (RP, s. 12). På grund av det ökade antalet kunder och de ökade kostnaderna är det dock motiverat att öka anslaget för statsunderstöd redan från och med 2026 för att säkerställa finansieringen av och tillgången till stödtjänster för brottsoffer, står det i propositionen. För 2026 bör anslaget under moment 25.01.50 ökas med 900 000 euro, vilket är knappt hälften av de förväntade intäkterna, och från och med 2027 med det fulla beloppet av de förväntade intäkterna.

Sammantaget pekar lagutskottet på vikten av att säkerställa tillräckliga brottsoffertjänster. Intäkterna från brottsofferavgifterna och tillämpningen av lagen om brottsofferavgift bör följas upp. Men det är också viktigt att finansieringsnivån för brottsoffertjänsterna inte enbart bygger på intäkterna från brottsofferavgifterna och att tjänsterna sköts långsiktigt. Således är det ändamålsenligt att resurserna stärks med framförhållning i enlighet med propositionen. Det är motiverat att behovet att se över nivån på brottsofferavgiften också i fortsättningen bedöms bland annat mot bakgrund av förändringar i penningvärdet och andra omständigheter.

Övrigt

I den aktuella propositionen är det i princip endast fråga om att justera nivån på brottsofferavgifterna. I propositionen föreslås inga ändringar i systemets grundläggande strukturer. Brottsofferavgiften påförs för brott med hot om fängelsestraff och den är graderad enligt hur allvarligt brottet är (2 och 3 §). Betalningsskyldighet uppstår inte om gärningsmannen varit under 18 år vid den tidpunkt då brottet begicks (2 §).

När lagen stiftades var målet att skapa ett system som var tillräckligt enkelt, rättvist och opartiskt och samtidigt lönsamt. Detta konstaterades innebära att avgiften också döms ut för brott utan offer och för det andra att största delen av avgifterna då bedömdes hänföra sig till trafikbrott. När lagen stiftades understödde lagutskottet den föreslagna modellen med brottsofferavgift och ett tillräckligt enkelt system (se LaUB 32/2014 rd, s. 3). Enligt justitieministeriets utredning i samband med behandlingen av den nu aktuella propositionen var exempelvis trafikbrottens andel av de influtna brottsofferavgifterna 2023 cirka 70 procent, även om exakta uppgifter inte finns att tillgå. Således verkar de bedömningar av exempelvis trafikbrottens andel som gjordes när lagen stiftades peka i rätt riktning.

Lagutskottet anser det fortfarande motiverat att systemet med brottsofferavgift precis som sagt bland annat är tillräckligt enkelt och lönsamt. Utskottet anser emellertid att det är viktigt att lagens tillämpning följs upp på det sätt som konstateras ovan i och med de nu aktuella höjningarna. I fortsättningen är det också motiverat att i ett lämpligt sammanhang bedöma om det finns behov av att se över systemets grundläggande strukturer eller grunderna för påförande av brottsofferavgift bland annat med tanke på att systemet ska vara rättvist.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottets förslag till beslut:

Betänkande LaUB 3/2025 rd

Riksdagen godkänner lagförslaget i proposition RP 220/2024 rd utan ändringar.

Helsingfors 12.3.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Juho Eerola saf
medlem Pekka Aittakumpu saf
medlem Alviina Alametsä gröna
medlem Elisa Gebhard sd
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Aleksi Jäntti saml
medlem Rami Lehtinen saf
medlem Timo Mehtälä cent
medlem Eemeli Peltonen sd
medlem Mika Riipi cent
medlem Joakim Vigelius saf
medlem Juha Viitala sd.

Sekreterare var

utskottsråd Mikko Monto.